

მიღგომეზი სჰჰართველოს ეკონომიკური განვითარების მოქალისაღი

მერაბ გველესიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ემერიტუს-პროფესორი

რეზიუმე

მოხსენება ეძღვნება იმის დასაბუთებას, რომ საქართველოს არაა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ორიენტირად მივიჩნიოთ განვითარებულ ეკონომიკათა დღევანდელი სტრუქტურები. ამ სტრუქტურებში ხდება ძირეული ძვრები, ჩნდება სამომავლო ნიშნები, რომლებიც ხშირად ძნელად იკავავენ გზას. ასეთი ნიშნების მატარებლებია: ცვლილებები საკუთრების ურთიერთობებში; საბაზრო სტრუქტურებში მიმწოდებლისა და მომხმარებლის დამოკიდებულებაში; კორპორაციულ მმართველობაში მისი ცენტრისკენული და ცენტრიდანული ძალების თანაფარდობაში და ა.შ. ამ ძვრების გათვალისწინების შესაძლებლობები უფრო დიდი იყო საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი პერიოდის სანყის ეტაპზე, მაგრამ არის ახლაც.

საკვანძო სიტყვები: ძვრები ეკონომიკის ფუნდამენტში; საკუთრება; კორპორაციული მმართველობა; იჯარა; ურთიერთობა მომხმარებელთან.

Approaches to Economic Development Model
of Georgia

Merab Gvelesiani

Summary

Emeritus Professor of Georgian Technical University

In this report we try to prove that it is not enough to consider the developed economics' current structures as the Georgian economic development guidelines. In these structures there are drastic upheavals, appears upcoming signs that sometimes hardly push one's way. Such signs are: changes in property relations, also between supplier and customer interrelations in marketing structures, in corporate management in correlation of centripetal and centrifugal forces and so on. Taking into consideration these changes, the opportunities in marketing economics were bigger at the beginning of transitional period, but still are nowadays.

* * * * *

საქართველოს გეზი საბაზრო ეკონომიკისკენ ორი ეკონომიკური სისტემის შეჯიბრში სოციალისტურის დამარცხების შედეგი იყო, ამიტომ ბუნებრივია, რომ ქვეყანამ სანიმუშოდ განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკური სტრუქტურები მიიჩნია. გამორჩა დიდმნიშვნელოვანი რამ: ეს ნიშნები უძრავი არაა, ჩვენს მაღალ სიჩქარეთა ეპოქაში იგიც

სწრაფ ცვლებადობას განიცდის. იცვლებოდა ადრეც: მისი "მზიდი კონსტრუქცია" უარყოფის უარყოფათა საუკუნოვანი კასკადის პროდუქტია. ამავე კონსტრუქციაში ბოლოხანს მიმდინარე პროცესებს ამერიკელმა ლესტერ თუროუმ თავის გახმაურებულ წიგნში "კაპიტალიზმის მომავალი" კაპიტალიზმის ფუნდამენტში მიმდინარე ტექტონიკური ძვრები უწოდა [იხ.1, თავი 8].

ბევრი სხვა დასავლელი მკვლევარიც ეხება ამ ცვლილებებს. ისინი ვერ არის ჯეროვნად ასახული მხოლოდ ეკონომიკის სახელმძღვანელოებში. სწორედ რომ ვერ, და არა - არ არის, რამეთუ ეკონომიკის საგანი მხოლოდ არსებული ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბებული ფუნქციური კავშირებია და ამ საგანში ადგილს ვერ პოულობენ სამომავლო ცვლილებები, რომლებიც დღესდღეობით მხოლოდ იკავავენ გზას სისტემაში ადგილის დასამკვიდრებლად და მისი სახის შესაცვლელად. ამიტომ, რომ ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის თემაზე ეკონომიკის სახელმძღვანელოებში შეტანილი საუბრები პრაქტიკულად მთლიანად ეხება მხოლოდ ე.წ. განვითარებადი და პოსტსოციალური ქვეყნების იმ გზებს, რომლებითაც მათ უნდა იარონ განვითარებული ეკონომიკების სტრუქტურებისაკენ - თითქოს ეს სტრუქტურებიც არ იცვლებოდნენ და სტრატეგიას თავადაც არ საჭიროებდნენ.

ზემოთქმული უნდა იყოს ერთი მიზეზი იმისა, რომ, უკვე 1980-იანი წლების მიწურულს, არა მარტო ჩვენთან მომრავლებულ დილექტანტს, არამედ დასავლურ სახელმძღვანელოებში ღრმად ჩახედულთაც საქართველოს ეკონომიკური მოდელის შემუშავებისას არ გაუთვალისწინებიათ დასავლური ცვლილებები. თუმცა, არ იქნებოდა სწორი ეს მხოლოდ ეკონომიკის სახელმძღვანელოებისათვის დაგვებრალეზინა - შინაც და გარეთაც ვითარება იყო ისეთი, რომ ხელისუფლებას იგი კარნახობდა დაეჩქარებინა სოციალისტური ეკონომიკის დემონტაჟი: გარე ძალები დაინტერესებული იყვნენ პირისაგან მიწისა აღექვათ სოციალისტური სისტემის აღორძინების საფრთხე და ამის ძირითად საშუალებად მიაჩნდათ ამ სისტემის ძირითადი საყრდენის, სახელმწიფო საკუთრების განსახელმწიფოებრივება და პრივატიზაცია, ხოლო შინ ნომენკლატურა და მასზე გადაჯაჭვული კლანები მოუთმენლად ელოდნენ ამ "მსუყე ლუკმას".

ასე იყო თუ ისე, უკვე 1980-იანი წლების მიწურულს საქართველოში იბარტყეს დამოუკიდებელი ეკონომიკური განვითარების კონცეფციებმა და მოდლებმა, რომელთა დიდ უმრავლესობაში დომინირებდა სახელმწიფო საკუთრებიდან კერძოზე გადასვლის იდეა იმის განუმარტებლად, რა შინაარსისაა კერძო საკუთრება და რა ცვლილებებს განიცდის იგი მსოფ-

ლიომი. საკუთრების ურთიერთობები ამ ვარიანტებში დაყვანილი იყო პრიმიტიულ გაგებაზე - იმაზე, ვისია ქონება ("ჩემი", "ჩვენი" თუ "სხვისი"). სინამდვილეში საკუთრებითი ურთიერთობა რთულია და მუდმივად ცვალებადი. იგი ცვალებადობს კაცობრიული ისტორიის გარიჟრაჟიდანვე. სახელმწიფოს გაჩენის შემდეგ საკუთრების ფუნქციები (უფლებები) ხშირად ნაწილდებოდა მასსა და მის ქვეშევრდომებს შორის, ფეოდალური კიბის საფეხურებს შორის და ა.შ. გასული საუკუნის შუახანებიდან კი საკუთრების თითოეული ფორმა განიცდის განსაკუთრებით სწრაფ შინაარსობრივ ცვალებადობას. სიტყვა "შინაარსობრივი" აქ იმიტომ მოვიტანე, რომ ეკონომიკური აზრით ქონება არ არის მხოლოდ იმისი, ვისაც სამართლებრივად ეკუთვნის. იგი არის იმ სუბიექტებისაც (სახელმწიფო იქნება ეს, ცალკეული საზოგადოებრივი ჯგუფები თუ სხვები), ვისი ინტერესებიც ზღუდავენ იურიდიული მესაკუთრის გადანაწილებებს, აიძულებენ მას, მეტად თუ ნაკლებად, დაემორჩილოს ამ ინტერესებს. გარე ინტერესთა ასეთი ზემოქმედება ხორციელდება როგორც საზოგადოებრივ სისტემაში ამ სუბიექტთა მდგომარეობის (პოზიციის) ძალით, ისე საზოგადოებრივ ინსტიტუტთა მეშვეობით, რომელთა შორის დღეს განმსაზღვრელ როლს ასრულებენ სახელმწიფოს მიერ შექმნილი ინსტიტუტები, საფინანსო-საკრედიტო იქნება თუ სხვა პროფილისა.

საკუთრების ურთიერთობები ცვალებადობენ ბევრი სხვა მიმართულებითაც, რომლებიც გამოხატულებას პოულობენ მთელი ეკონომიკური სისტემის ცვალებადობაში. სისტემის ეს რაკურსი მეცნიერულად ჯერაც დაუმუშავებელია, ემპირიულად კი იგი ნათლად ჩანს და ზოგად ასახვას პოვნებს კიდევ ეკონომიკის სახელმძღვანელოებში, სახელდობრ გამონათქვამში, რომ დღევანდელი კერძო საკუთრება ვეღარ ჩაითვლება კერძოდ ამ სიტყვის ტრადიციული მნიშვნელობით.

როგორც ცნობილია, საბაზრო ეკონომიკა უჩინარი ხელის შემწეობით თავადაც დგას საზოგადოების სამსახურში, მაგრამ ეს სამსახური შემოიფარგლება ორი დიდმნიშვნელოვანი ფუნქციით: 1. საბაზრო ეკონომიკა წარმოშობს ეკონომიკური განვითარების მძლავრ სტიმულებს და 2. იგი ეფექტიანად ანაწილებს რესურსებს ეკონომიკის სფეროებსა და დარგებს შორის. ეს ფუნქციები ხორციელდება გაშუალებით - ბაზრის მეშვეობით, სადაც მიმწოდებელი და მომხმარებელი ერთიმეორეზე ვერ ახდენენ ზემოქმედებას, მაგრამ ასე ხდება მხოლოდ სრულყოფილ ბაზარზე, სადაც კონკურენციის მექანიზმი მუშაობს ეფექტიანად.

ჩვენთან კი არავის უკითხავს, როგორი კერძო საკუთრება გვჭირდება და რა გარემო-პირობებში ემსახურება იგი საზოგადოებრივ ინტერესს. რა მივიღეთ შედეგად? მივიღეთ სტრუქტურები, რომლებიც ხელს უშლიან ნამდვილი საბაზრო სისტემის მამოძრავებელი ძალის, კონკურენციის მექანიზმის ეფექტიან ამოქმედებას. რეფორმების მეოთხედმა საუკუნემ "მოას-

წრო" ჩვენი გადაყვანა მახინჯ კაპიტალზე, მაგრამ არა საბაზრო სისტემაზე. ამ სიმახინჯეს ჩვენს ლიტერატურაში ხშირად მოიხსენიებენ "ველურ კაპიტალიზმად". იქნებ ასახავს ეს იარაღიც ჭეშმარიტების რაღაც დოზას, მთლიანობაში კი ჩვენს ეკონომიკურ სისტემას უფრო უპრიანი იქნება მონოპოლისტურ-კლანური ვუნოდოთ.

თავიანთი სახელმძღვანელოს იმ თავში, რომლის სათაურია "ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია", პოლ სამუელსონსა და და ვილიამ ნორდჰაუსს მოტანილი აქვთ მწარე ხუმრობა იმაზე, რომ კომუნიზმი არის ყველაზე გრძელი გზა კაპიტალიზმიდან კაპიტალიზმისაკენ [2, გვ.751]. ჩვენებურმა გარდამავალმა პერიოდმა ეს გზა კიდევ უფრო დააგრძელა: "ველური კაპიტალიზმიდან" ცივილიზებულზე გადასვლა გაცილებით უფრო ადვილი იქნებოდა, ვიდრე ჩვენთან ჩამოყალიბებული მენარმული სტრუქტურებიდან, რადგან მისი (არსობრივად არსაბაზრო) სტრუქტურების დემონტაჟი თვალსაწიერ მომავალში წარმოუდგენელია და მიზანშეუწონელიც. არც ამ სტრუქტურებში კონკურენტული საწყისების "ჩამონტაჟებისა" ან საზოგადოების სამსახურში სხვა მე-თოდ - ინსტრუმენტებით მათი ჩაყენების რეალური პროგრამა ჩანს.

საზოგადოების მსახურებაში მენარმული ინტერესის ჩაყენება მხოლოდ კონკურენციულსა და ინსტიტუციურ გარემოზე არაა დამოკიდებული. მისი ასევე (ხოლო გარდამავალი პერიოდისათვის უფრო მეტადაც) მნიშვნელოვანი ფაქტორია თვით საფარმო მენეჯმენტის ფუნქციებსა და სტრუქტურებში მიმდინარე ცვლილებები. გასული საუკუნის შუახანებიდან ისინი უფრო სწრაფადაც ხორციელდება, ვიდრე ეკონომიკის ფუნდამენტში მიმდინარე სხვა ძვრები. საკმარისია ვახსენოთ მარკეტინგისა და ინჟინერინგის (ბოლო ათწლეულებიდან - ბიზნეს - ინჟინერინგის) გიგანტური ნაბიჯები. მაგრამ ჯერ შევეხები შედარებით ფაქიზ პრობლემას - ცენტრიდანული და ცენტრისკენული ძალების მიმართებას კორპორაციულ მმართველობაში.

ცხადია, ეს ორი ძალა ერთიმეორეს უპირისპირდება, მაგრამ ისინი ერთიანობაშია მოსაზრებელი. ცნობილია მენეჯერთა კორპუსისა და მენამულ ინტერესთა კონფლიქტის ტრადიციად ქცეული პრობლემა. მენარმეებს იგი უბიძგებს გამუდმებით ეძიონ გამოსავალი. კონფლიქტებიცა და მათი გადანაწილების გზებიც მიგვანიშნებენ საკუთრების ურთიერთობებში მიმდინარე ძვრებზე: კონფლიქტს ხომ ის წარმოშობს, რომ ტოპ-მენეჯერებიც, ხშირად კი - რიგითი მენეჯერებიცა და რიგითი მუშაკებიც კი, აშკარად თუ მალულად, ისე ეკიდებიან წარმოების 'საკუთარ' უბანს, როგორც თავისას, ხოლო ფირმის მესვეურები ბევრ შემთხვევაში გამოსავალს კონტროლის გამკაცრებაში ეძებენ.

მაგრამ მმართველობითი ფუნქციებისა და შესაბამისი სტრუქტურების სირთულის ზრდა სხვაგვარად აყენებს საკითხს. კორპორაციის ხელმძღვანელობას იგი უჩვენებს იმასაც, რომ კონტროლი

ყველაფერს ვერ გასწვდება და რომ ამასთან, მისმა, გამკაცრებამ ფინანსურადაც შეიძლება აზარალოს და ურთიერთობათა დაძაბვის მხრივაც. ვერც საბოლოო შედეგების ამაღლებამ მუშაკთა დაინტერესების მოგებაში მონაწილეობის სისტემის დანერგვა — გავრცელებამ, გადანაწილა პრობლემა. ამიტომ ბევრი კორპორაციის ხელმძღვანელობა ცდილობს შემოიზღუდოს საკვანძო ფუნქციებით და დანარჩენი ფუნქციების დელეგირება მოახდინოს. ამგვარ მცდელობებს უთუოდ ყოველთვის ჰქონდა ადგილი, მაგრამ საწარმოო და მმართველობითი ფუნქციების გართულება მათ ამოცანებსაც ართულებს და მმართველობის ფორმებს სულ უფრო ნაირგვარს ხდის. დაგროვილი გამოცდილება შესწავლას და გათვალისწინებას საჭიროებს. მაგრამ გასათვალისწინებელია ამ გამოცდილების არასტანდარტულად გამოყენების ფართო შესაძლებლობებიც, რომლებიც ჩვენ გვქონდა სახელმწიფო საკუთრების დემონტაჟის ეტაპზე და რომლებიც გარკვეულწილად ისევ გვაქვს. ვფიქრობ, ასეთი მიდგომა მოგვცემდა იმას, რომ ბევრი ჩვენი მსხვილი საწარმო არ დაქუცმაცდებოდა ან/და არ დაკნინდებოდა, არ შეიცვლიდა პროფილს ან/და, მით უმეტეს, ჯართად არ გაიყიდებოდა.

ახლა ვცადოთ ეს ზოგადი საუბარი ერთ პირობით მაგალითზე განვმარტოთ. პირობითია იგი იმდენად, რამდენადაც დარწმუნებით ვერ ვიტყვი, რომ მაინცდამაინც ენგურის ცელულოზა-ქაღალდის კომბინატში გაამართლებდა ქვემოთ შემოთავაზებული გადაწყვეტიებიდან ერთ-ერთი.

პრივატიზაციამ კომბინატი დაშალა - მისი 17 ერთეული ცალცალკე გასხვისდა. მაპროფილებელი პროდუქციის გამოშვება შეწყდა. შედეგად, ქაღალდის ფარდობითმა ფასმა ისე გადაამეტა ბევრი ძვირფასი პროდუქტის ფასს, რომ ეს უცხოელ სტუმართა გაოცებას იწვევდა.

რა ალტერნატიული გადაწყვეტები იყო შესაძლებელი? პირველი, შეიძლებოდა კომბინატის გარდაქმნა შერეულ სააქციო საზოგადოებად სახელმწიფოს ხელთ საკონტროლო პაკეტის შენარჩუნებით. სახელმწიფო საკუთრება და მმართველობა ჩვენთან ისეა დისკრედიტებული, რომ შეიძლება ამ ვარიანტმა ზოგი გააოცოს, მაგრამ რეფორმას, თუ მას შემოქმედებითად მივუდევით, შეუძლია რადიკალურად შეცვალოს ვითარება, ვთქვათ, შეზღუდო სახელმწიფოს მაკონტროლებელი ფუნქციები კორპორაციული საფინანსო და ტექნოლოგიური პოლიტიკით, რაც სრულებით არ ნიშნავს კორპორაციის ერთეულთა ფინანსური და ტექნოლოგიური ფუნქციების მნიშვნელოვან რეგლამენტირებას (აქ გასათვალისწინებელია დასავლური პოლდინგური კომპანიების მიერ ფინანსური პოლიტიკის განხორციელებაში კომერციული სახელმწიფო საწარმოების მართვაში დაგროვილი გამოცდილება. არ არის დასავიწყებელი არც წარმოების დემოკრატიზაციის საბჭოური მცდელობა რეჟიმის არსებობის ბოლო წლებში: საბჭოთა სახელმწიფოს არ ეყო პოლიტიკური ნება გაბედულად ეარა ამ მიმართულებით. გარდამავალ პერიოდში

კი მეტი ალბათობაა, რომ სახელმწიფომ გაიაზროს დროის ობიექტური მოთხოვნები და არ დაემორჩილოს ნომენკლატურულ-კლანურ ინტერესებს, თუმცა, ჩვენთან ეს ასე არ მოხდა).

შერეულ საკუთრებაში მყოფი კორპორაციების მართვაში სახელმწიფოს ფუნქციების შეზღუდვის საკითხი შეიძლება გამხდარიყო და დღესაც შეიძლება გახდეს განსჯის საგანი, მთავარია მას შეესრულებინა თავისი მისია - უზრუნველყო საწარმოო ერთეულთა შორის ნაწილობრივ პრივატიზაციამდე არსებული ტექნოლოგიური ხაზის მუშაობა ანუ კომბინატის პროფილის შენარჩუნება, თუკი, რატომაუნდა, ექსპერტები ამას საჭიროდ მიიჩნევდნენ. საკონტროლო პაკეტი სახელმწიფოს იქნებ არც დასჭირებოდა ამისათვის, თუკი წესდება მას განუმტკიცებდა ამავე ფუნქციებს ერთი - “ოქროს” - აქციის ძალით.

რაც შეეხება მეორე ალტერნატიულ ვარიანტს, იგი გულისხმობს კომბინატის ერთეულების ცალცალკე გაცემას იჯარით, რომლის პირობებში ასევე იქნებოდა ჩადებული ძირითადი ტექნოლოგიური ხაზის შენარჩუნება. მისი ინსტრუმენტი შეიძლება ყოფილიყო იჯარა ნატურით ანუ სახელმწიფო ამ “ნატურას” ნედლეულის სახით გადასცემდა ერთი მოიჯარისაგან მეორეს, საბოლოო პროდუქტის გამომშვები მოიჯარისაგან მიღებულ “ნატურას” კი თავად გაიტანდა ბაზარზე. ასეთი მექანიზმი ტექნოლოგიური ჯაჭვის ყოველ რგოლში იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ სახელმწიფომ კონკურენცია გაუწიოს თავის მოიჯარეებს, რომლებიც საიჯარო ვალდებულების ზემოთ მთელი დანარჩენი პროდუქციის კერძო მესაკუთრეები იქნებოდნენ.

ზემოთ წარმოდგენილ ორ ვარიანტს შორის, უკვე 1980-იანი წლებიდან, უკანასკნელზე ვაკეთებდი აქცენტს [იხ.:3;4 და სხვ.]. მისი უპირატესობა მხოლოდ ის არაა, რომ იგი შეინარჩუნებდა ჩვენი ეკონომიკისათვის უმნიშვნელოვანესი - მისი სახის განმსაზღვრელი - პროდუქტების მიწოდებას მსხვილი საწარმოების დანაწევრების შემთხვევაშიც. მთავარ ღირსებად მიმაჩნდა და დღესაც მიმაჩნია კონკურენტული გარემოსათვის საჭირო პირობების შექმნა. თუ გარდამავალი პერიოდი არის სოციალისტური სტრუქტურების მსხვრევა “ნამსხვრევებიდან” ჭეშმარიტად საბაზრო ანუ კონკურენტული სტრუქტურების მისაღებად, მაშინ განსახელმწიფოებრივება - პრივატიზაციის პროცესები სწორედ ამ ამოცანას უნდა დაქვემდებარებოდა და გასაკერძოებელი, მათ შორის გასაიჯარებელი საწარმოო ერთეულები მის შესატყვის “თარგზე მოჭრილიყო”. ხოლო განხორციელებულმა წინდაუხედავმა, შემდეგ კი - უკანმოუხედავმა (შეცდომებზე თვალისდამხუჭმა) საპრივატიზაციო პოლიტიკამ ამოქმედებისთანავე გააძლიერა ჩვენი ეკონომიკის ნგრევის პროცესი.

იჯარა გამოყენებულ იქნა რეფორმის მსვლელობაში, ოღონდ - ძველი, ტრადიციული მექანიზმებით, რომელთაც მრავალი ნაკლი აქვთ. თავისთავად, ჩემს მიერ იჯარის შეთავაზებაში ახალი არაფერია, განსხვავებულია მხოლოდ მექანიზმები, რომლებიც საშუა-

ალეხას იძლევა საიჯარო ურთიერთობა გათავისუფლდეს ხინჯებისაგან, მათ შორის, არ გადაიქცეს მეიჯარის მუნდირით მოქმედი სახელმწიფო მოხელის ფარული შემოსავლის წყაროდ.

ზემოთ უკვე ვახსენე საფირმო მმართველობითი სტრუქტურების გართულება. ეს ყოველთვის არ არის დაკავშირებული ტექნოლოგიების გართულებასთან (ბევრ შემთხვევაში ტექნოლოგიები მარტივდება კიდეც). მთავარი მიზეზი ბაზრის სტრუქტურების გართულებაა - მისი დიფერენციაცია და მასობრივი წარმოებისა და მიწოდების არეალის მკვეთრი შევიწროებაა. ხოლო დიფერენცირებული ბაზარი არსებითად ცვლის მენარმის ამოცანებსა და ქცევას: იმისათვის, რომ დიფერენცირებულ ბაზარზე მოიპოვოს ან/და შეინარჩუნოს თავისი ნიში, მენარმემ გამუდმებით უნდა ეძიოს სიახლე - მიაწოდოს ბაზარს პროდუქტის ისეთი ახალი სახეობა ან, როგორც უმრავლეს შემთხვევაში ხდება, ისეთი ახალი ნაირსახეობა, - რომელიც უფრო მიესადაგება მომხმარებელთა გარკვეული, თუნდაც შედარებით მცირერიცხოვანი, ჯგუფის საჭიროებებს. მან ეს ჯგუფი უნდა გამოყოს ასაკის, შემოსავლის, კულტურის, სარწმუნოების, გემოვნების, საცხოვრებელი გარემოსა და სხვა და სხვა ნიშნებით განსხვავებული ურიცხვი მომხმარებლისაგან ანუ მთლიანად უნდა შეისწავლოს ბაზარი და მოახდინოს მისი სეგმენტაცია, რათა ბოლოს გამოყოს მიზნობრივი ანუ თავისთვის სასურველი ბაზარი. ეს არის, ძირითადად, ფირმის მარკეტინგული საქმიანობის შინაარსი და მისი თანმიმდევრული შესრულება შესაძლებელია მხოლოდ მზარდი მარკეტინგული ხარჯების გაღებით. მენარმე, რომელმაც აქედან სასურველი ეფექტი მიიღო, აღარ მუშაობს უცნობი ბაზრისათვის - იგი არა მარტო სწავლობს ბაზარს, არამედ ფლობს კიდეც მას. ბაზარი, რომელიც თავ-თავიანთ სეგმენტებად დაიყვეს ფირმებმა, ეფექტიანად ვეღარ შეასრულებს რესურსების განაწილების ფუნქციას ეკონომიკის სფეროებსა და დარგებს შორის. ჩგასული საუკუნის მეორე ნახევრის ერთერთი უდიდესი დასავლელი ეკონომისტის, ჯონ კენეტ გელბრაითის სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ ოდესღაც მომხმარებელი კარნახობდა, რა უნდა იქნას წარმოებული, შესყიდული და გაყიდული, დღე ფირმის ძირითადი ფუნქცია ხდება ახალი პროდუქტების შემუშავება და შექმნა, რასაც მწარმოებელი ხელს არ მოჰკიდებს ისე, თუ წინასწარ არ შექმნა მასზე მოთხოვნა. დადგა მომხმარებელთა მართვის საუკუნეო, დასძინა ავტორმა ამ საუკუნის დასაწყისში გამოცემულ თავის უკანასკნელ წიგნში [იხ.:5, გვ.23].

ჩავუკვირდეთ მარკეტინგის ორად როლს ეკონომიკური სისტემის ცვალებადობაში: ერთი მხრივ იგი, თავისი ბრენდინგითა თუ სხვა საშუალებებით, დებს მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის ხიდს, რომელიც ჩატეხა ამ ორი სუბიექტისთვის უცნობმა ბაზარმა. მიმწოდებელი ცდილობს შექმნას ისეთი პროდუქტი (მათ შორის მომსახურება), რომელიც მომხმარებელს სჭირდება თითქოს იგი ემორჩილება

მომხმარებელს. მაგრამ ეს არის ეკონომიკური სისტემის მხოლოდ სამომავლო, დღეს კი - ჩანასახოვანი ფორმა, რომელსაც უჭირს გზის გაკაფვა: ბაზარი ძირითადად მიმწოდებლებისა ანუ ისინი მართავენ მომხმარებლებს.

რატომ ხდება ასე? იმიტომ, რომ საფირმო მარკეტინგს მომხმარებლის მარკეტინგი უნდა შეუპირისპირდეს, მაგრამ იგი მის საპირწონედ ჯერ-ჯერობით ვერ ვარგულობს: ვერ ვარგოვს ამისთვის დღევანდელი სამომხმარებლო საზოგადოებები და უძლიერნი არიან ამისათვის გათითოვებული, დაქსაქსული მომხმარებლები. ვფიქრობ, პრობლემა არ არის უსაშველო და მისი როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული გადაწყვეტის მცდელობას ადგილი ჰქონდა კიდეც საქართველოში ჯერ კიდევ 1980-იანი წლების შუახნებიდან [იხ.:6].

სამომავლო (ჩანასახოვანი, განუვითარებელი), მაგრამ ჯერჯერობით ჩიხში მოქცეული საწყისები განვითარებული ქვეყნების საზოგადოებრივ - ეკონომიკური სისტემებში სხვაც არის. მათ გვერდით ან მათთან შეხიდულებს ვხედავთ ისეთ ფორმებსაც, რომლებიც ჩამოდიან ეკონომიკური ისტორიის სცენიდან. ამიტომ უპრიანია დავსვათ კითხვა, როგორ ჯობს - გაუანალიზებლად ანუ გაუაზრებლად (ბრმად) გადმოვიღოთ, რისი გადმოღებაც ძალგვიძს დასავლური მოდელებიდან თუ ჩავუკვირდეთ როგორ იცვლებიან ისინი, საით აქვთ გეზი თვით მათ, რა არის მათ სტრუქტურაში სამომავლო და რა - ქრობადი?

ამ კითხვით არ ამოიწურება პრობლემა. კითხვა - რა გადმოვიღოთ - უნდა შეეხიდოს კითხვას - როგორ გადმოვიღოთ, როგორ მივუსადაგოთ ის, რასაც იქ ჩვენთვის ფასეულს ვხედავთ, ჩვენს ეროვნულ ნიადაგს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Lester C. Thurow. The Future of Capitalism. How today's economic forces shape tomorrow's world. New York. Penguin Books. 1996.
2. Пол А. Самуелсон, Вильям Д. Нордхаус. Экономика. Издание пятнадцатое. Москва Лаборатория Базовых Знаний. 2000.
3. საქართველოს სრული ეკონომიკური დამოუკიდებლობის კონცეფცია (მომზადებული თანამოაზრეთა ეკონომიკური კლუბის მიერ მ. გველესიანის ხელმძღვანელობით). გაზ. "თბილისი". 31 აგვისტო. 1989.
4. მერაბ გველესიანი. არსებობდა თუ არა ალტერნატივა. გვ. 52-59, ჟურნ. "ეკონომიკა", №10-12, 1998.
5. Джон Кеннет Гелбрейт. Экономика невинного обмана. Правила нашего времени. Москва. Изд. «Европа». 2009.
6. მერაბ გველესიანი. ადგილობრივი თვითმმართველობა. გუშინ, დღეს, ხვალ. თბ., "კომენტარი", 2002.